Ingilizcedeki Türkçe Kökenli

Sözcükler

İnsanların birbirleriyle olan temasları dillerin teması anlamına gelmektedir. Dil temasları; iki ya da daha fazla dilin sözcüklerinin birbirleriyle etkileşimine neden olmaktadır. Türkler gibi aktif halkların dilleri, İngilizcede dahil olmak üzere pek çok dilde derin izler bırakmıştır. Farklı kaynaklar, İngilizcedeki Türkçe kökenli sözcük sayısı hakkında farklı veriler vermektedir. Bu sözcüklerin sayısı, kaynağına göre, 101 ile 8002 kelime arasında değişiklik göstermektedir. Elimizdeki verilere3 göre, İngilizcede yaklaşık dört yüz Türkçe kökenli sözcük bulunmaktadır. Bunun, %55'ini etnolojik kelimeler oluştururken, kalanın %26'sını sosyal ve siyasi içerikli kelimeler, %19'unu ise doğal olaylardan kaynaklanan sözcükler oluşturmaktadır.

Doğa terimlerine, yaygın olarak karşılıklı bilimlerde rastlanmaktadır. Her ne kadar bu terimlerin bir bölümü uzmanlık alanına giriyorsa da, bunlar, İngilizce sözcük dağarcığının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu grupta yer alan terimlere; badian, irbis, jougara, mammoth, sable, taiga, turkey vb. örnek verilebilir. Aynı grupta 18 mineral adı bulunmaktadır. Örnek olarak; dashkesanite, tabriz marble, turanite vb. verilebilir.

Sosyal ve siyasi içerikli sözcük grubu, genellikle, Türk ve Müslüman toplulukların yaşamlarıyla ilgili özel edebiyat, tarih ve etnografya eserleri içerisinde kullanılmaktadır. Bu grubu oluşturan Türk kökenli sözcükler arasında en bilinenleri: bashibazouk, begum, effendi, chiaus, cossack, ganch, horde, janissary, khan, lackey, mameluke, pasha, saber, uhlan'dır.

Etnografik sözcükler ise genellikle, tarihi ve etnografik eserlerin yanı sıra bilimsel edebiyat içerisinde de kullanılmaktadır. Yanı sıra, İngilizce sözcük dağarcığının ayrılmaz bir parçası olan bazı Türkçe kökenli

sözcüklere de rastlamak mümkündür: caviare, coach, kiosk, kumiss, macrame, shabrack, shagreen, vampire vb.

Türkçe kökenli sözcüklerin İngilizceye girmesi, İngilizlerin atalarının (Angller, Saksonlar, Jütler); bir Türk kavimi olan Hunların etkisi altına girdikleri döneme, diğer bir deyişle, dördüncü yüzyılın sonlarına kadar uzanmaktadır. M.S. 376'dan itibaren, Orta Avrupa'nın tamamı Hunların etkisi altındaydı. Hun İmparatoru Atilla'nın ölümünden hemen sonra M.S. 449'da Angller ve Saksonlar ile Jütlerden oluşan ilk İngiliz grup Britanya adalarına göç etmeye başlamıştır. Bu göç olayı, yaklaşık 150 yıllık bir sürece yayılmıştır. Bu nedenledir ki, Türk dilinin özellikle eski İngilizce üzerinde etkileri, Hunların Alman kavimleri üzerinde baskın olmalarının da verdiği saikkle, en az 73 yıl sürmüştür. Türklerin, söz konusu süreçte Alman kavimleri üzerinde hem kültür hem de ordu alanlarında gösterdiği hükümranlık göz önüne alındığı takdirde, başta askeri terminoloji, hitabet, at yetiştirme terminolojisi ve devletin yapısını oluşturan temel terimler olmak üzere pek çok alanda Eski İngilizceyi etkileyen pek çok Türkçe kökenli sözcük olduğu görülecektir. Bizler, beech, body, girl, beer, book, king gibi sözcüklerin HunEski İngilizce döneminde Türk dilinden alındığını düşünüyoruz.4 Maalesef, Eski İngilizce sözcükleri doğrudan inceleme fırsatı bulamadık.

İngiliz dilinin gelişme sürecinde, Eski İngilizce sözcüklerinin pek çoğu, Hun Dönemi'nden kalan Türkçe kökenli sözcükler de dahil olmak üzere, yerlerini diğer Alman dillerinden ve Eski Fransızcadan alınan sözcüklere bırakmıştır. Bu nedenle, örneğin, Türkçe kökenli olup Eski İngilizcede kullanılan bir sözcük olan "tapor" kelimesi, yerini genel geçerli Almanca bir sözcük olan axe5 (=balta)'ye bırakmıştır. "Tapor"un Araplar,6 İranlılar7 ve Ruslar8 tarafından da hem geçmişte kullanılmış hem de Doğu Türk dillerinin yanı sıra Arap, İran ve Rus dillerinde de halen kullanılıyor olması ilginçtir. Türkçe ya da Tatar Dili gibi Batı Türk dillerinde ise, bu sözcük yerini, aynı anlama gelen "balta" kelimesine bırakmıştır. Bu kelime, Tatar dilinde biçimsel değişikliğe uğrayarak sebze kesmeye yarayan alet anlamına gelen

"tapagoch" olarak kullanılmaktadır. "Tapar" isim halinin türetildiği ve "kesmek, doğramak" anlamına gelen "tapau" fiili, Tatar dilindeki aktif fiillerden biridir.

Türkçe kelimelerin Orta Çağ İngilizce döneminde olduğu kadar Eski İngilizce tarafından da kabul edilmesinin olası bir nedeni daha vardır: Vikingler.

Vikingler uzunca bir süre 9. yy.'dan 12. yy.'a kadarBulgarlar, Peçenekler ve Kıpçaklar gibi pek çok Türk kavimi ile yakın bir temas içersinde bulunmuşlardır. Açıkça görülen odur ki, bu kavim temas halinde olduğu bu Türk kavimlerinden pek çok özellik almıştır. Deniz göçebeleri, tüccarları ve savaşçıları olarak da bilinen Viking halkının, genişlemeye yalnızca M.S. 800'lerde başlamış olmalarına karşın, bu halkın 5. yy.'da halihazırdaki Hun kılıçlarına yüksek bir fiyat biçtiği bilinen bir gerçektir.9 Son zamanlarda yapılan araştırmalar, Vikinglerin atalarının Don nehri kıyısında yaşadıklarını ve bu bölgeyi, büyük olasılıkla Türk kavimlerinin zorlaması sonucunda, M.S. 4. yy.'da terk ettiklerini ortaya koymaktadır. Vikinglerin bağlı olduğu İskandinav dil grubunun, İngiltere'de Norman yönetimi döneminde (912. yy.lar)10 İngilizce üzerinde güçlü bir etkisi olmuştur.

9.12. yy. arasındaki döneme gelindiğindeyse, bu kez Türkçe kökenli sözcüklerin İngilizceye nüfuz etme sebebinin, tüm İngiliz aristokrasisi ve İngiliz uşakları ile savaşçıları tarafından konuşulan Eski Fransızca11 olduğu görülmektedir. İngilizler ile Türk halklarının doğrudan temasları, yalnızca Haçlı seferlerinde başlamıştı. Bu dönemde, İngiliz asilzadeleri savaşa katılmışlardır. M.S. 1096'dan 1270'e kadar, Avrupalılar, "Tanrı'nın tabutunu boşaltmak" ve "Kutsal Toprakları Müslümanlardan arındırmak" amacıyla Filistin'e sekiz Haçlı seferi düzenlemişlerdir.

Yağmacı ve vahşi bir yapısı olan bu Haçlı seferleri; Avrupa kültürü açısından pek çok avantajı da beraberinde getirmiştir. Batıda insanlar, yemekten önce ellerini yıkamaya başlamışlar, çatal ve bıçakları nasıl kullanacaklarını öğrenmişler, sıcak banyo yapmaya başlamışlar ve kıyafetlerini ve iç çamaşırlarını değiştirmeyi öğrenmişlerdir. Bu sayede Avrupalılar, pirinç, karabuğday, limon, kayısı ve karpuz yetiştirmeye başlamışlar; şeker kamışını yiyecek olarak kullanmayı; ipeği ve aynaları üretmeyi öğrenmişler ve yedikleri besinlerin kalitesini arttırmışlardır.

Haçlıların savaştıkları kavimlerin başında Türkler ya da Batıda bilinen isimleriyle "Saraken"ler (Haçlı seferlerinde Müslümanlara verilen ad.) geliyordu. İlginç olan, İngilizcede karabuğdayın bir adının da "Saraken mısırı" olmasıdır. Bu isim, bu ürünün geldiği yer ve zamanı göstermektedir. Suriye ve Filistin'de Türklerle savaşan Avrupalılar, bu ismi başta Türkler ve kısmen Kürt kavimleri olmak üzere, Suriye, Filistin ve Mısır Arapları da dahil olmak üzere tüm Müslümanları kapsayacak şekilde genişletmişlerdir. Sonuç olarak, etimolojik sözlüklerin çoğu "saraken" kelimesinin Arapça kökenli olduğunu savunmaktadır.

Türkçe faktörünün göz önünde bulundurulmadığı durumlarda,12 Avrupalı dilbilimciler Doğu kökenli sözcüklerin etimolojik özelliklerinin ortaya çıkarılmasında sıkça rastlanan bir yanılgıya düşmektedirler. Yukarıdaki durum bunun en güzel örneklerinden biridir. Örneğin; İngilizcede kullanılan "kourbaş" ya da "kismet" kelimelerinin günümüzde hem Türkçede hem de Arapçada kullanılması durumunda, Avrupalı etimolojistler, otomatik olarak bu kelimenin Arapça kökenli bir kelime olduğunu varsayacaklardır. Bu etimolojistler, bir an bile, eski kültürlerin dilleri olan Arapça ve Farsçanın; Avrupalıların bakış açısıyla vahşi göçebe kavimlerinin dili olan Türkçeden bir şey almış olabileceklerini düşünmeyeceklerdir. Bunun aksine, Arapça ve Farsçada Türkçe kökenli pek çok kelime bulunmaktadır.

Burada, yanlış yönlendirilen etimolojik bir analizi örneklendirmek istersek; Haçlı seferleri Dönemine geri dönerek "sabot" kelimesini ele almamız yeterli olacaktır. Pek çok kaynak bu kelimenin en gerçek versiyonu; sabot ve bu kelimeden türetilen saboteur, sabotage kelimelerinin Fransızcadan alındığını göstermektedir. Halbuki, sabot kelimesi başlı başına Arapça yoluyla Türkçeden alınmış bir sözcüktür. Sabbat, diğer bir deyişle "sandal" kelimesi Arapça'da "sabot" kelimesinin kökü olarak tanımlanmıştır. Fakat gerçekte, gerek Arapça gerekse Eski Fransızca dilleri bu kelimeyi Orta Doğu'da yaşayan Sarakenlerin kullandığı Türkçeden almışlardır.

Türkçe bir kelime olan çabat (çabata, sabat, şabat)'ın; kesmek, doğramak anlamına gelen "chabu" fiilinden türetildiği ve öncesinde "bir parça odundan yapılan ayakkabılar" anlamına gelirken, zamanla bu anlamın genişleyerek "sandaletler de dahil olmak üzere odundan yapılan farklı tip ayakkabılar" için kullanılmaya başlandığı bilinen bir gerçektir. Bu ayakkabıların pek çoğunun kullanılamaz hale gelmesinden dolayı, bu kelime, farklı maddelerden yapılan ayakkabıları ifade etmeye başlamıştır. Modern Tatar dilinde "çabat" kelimesinin anlamı; "hasır sandalet" diğer bir deyişle "ayakkabı" yani örülmüş hasır'dır.

Eski Fransızca bu kelimeyi orijinal anlamıyla kabul etmiştir: "bir parça odundan yapılan ayakkabı"sabot.

Rusça bir kelime olan "çoboty" kelimesinin kökü de aynı Türkçe kelimeye "çabat"a dayanmaktadır. İspanyolcada bu sözcük, İspanya'daki Arap Halifeliği Dönemi'nde bu bölgeye yerleşen Türk kavimlerinin kullandığı dilden alınmış olup günümüzde "zapata" olarak adlandırılmaktadır.

"Zapata" sözcüğünün anlamı, İspanyolcada daha genişleyerek, günümüzde genel anlamda "ayakkabı"yı ifade etmeye başlanmış ve bu sözcükten pek çok kelime türetilmiştir.

"Sabot, saboteur, sabotage" gibi örneklerin yanı sıra, Türkçeden İngilizceye geçen pek çok kelime bulunmaktadır: "chabu" kökünden türetilen kelimelere; kamçı, uzun kamçı anlamına gelen "chabouk; pipo anlamına gelen "chibouk"; saber; ya da gergedan derisinden yapılan bir kırbaç anlamına gelen "sjambok" örnek gösterilebilir.

"Chabu" fiilinden türetilen kelimeler İngilizceye Fransızca, Almanca, Afrika dilleri, Malaya dili ve Hint dillerinden gelmiştir. Bu tür Türkçe kökenli kelimelerinin büyük çoğunluğu orijinal anlamını korumuştur. Örneğin, "kesmek, doğramak, kamçılamak gibi. "Sablya, chubuk" gibi Türkçe kökenli sözcükler pek çok dile yerleşmiştir. Sırası gelmişken, İngilizceye Türkçeden geçen ve "kırbaç ve kamçı" anlamlarına gelen iki kelime daha vardır. Bunlar; "kourbash" ve "nagaika"dır.

İngilizceye yerleşen Türkçe kökenli kelimelerin çoğu, Arapça, Farsça ve Hint dilleriyle taşınmıştır.

Mısır ve Suriye'ye gelen ilk Türkler; İspanya'da Arap Halifeliği'nin ortaya çıkmasıyla bir bölümü İspanya'ya yerleşen Türkmenlerin Oğuz Boyu'ndandı. 10. yy.'dan itibaren, Kıpçak kavimleri, dil durumunu sürekli değiştiren Mısır'a yerleşmeye başlamışlardır.

1250 yılında Memluk Sultanı Aybek'in iktidara gelmesiyle, Kıpçak dili Mısır'ın resmi dili olmuştur. 1517 yılında Memluk Devleti'nin Osmanlılar tarafından fethedilmesine kadar, Mısır'da; Altınordu Dönemi'ndeki

Tatar dilinin benzeri bir dil olan KıpçakOğuz dilinin kullanıldığı edebiyat alanında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Kıpçaklar; Arap edebiyatını ve Mısır Arapçasındaki kelime ve dilbilgisini büyük ölçüde etkilemişlerdir.13

Türk dilleri; Farsçada da, başta sözcük dağarcığı olmak üzere pek çok alanı önemli ölçüde etkilemişlerdir. 1016. yy.'larda İran, Orta Asya ve Hindistan'da kurulan TürkİIran devletlerinde, diğer devletlerde görülmeyen benzersiz bir dilbilimsel durum söz konusu olmuştur: Buna göre, bu devletlerde; bilim ve din konularında Arapça kullanılırken, edebiyat ve yazı işlerinde Farsça, Şah ve Sultanların başkanlık ettiği mahkemeler ve orduda ise Türkçe kullanılmıştır.

Persler ve Hintliler, birkaç yüzyılda, İran ve Hindistan'da yaşayan Türklerin büyük çoğunluğunu özümsemişlerdir. Bu nedenle, doğal olarak, pek çok Türkçe kökenli sözcük de Farsça ve Hint dillerine yerleşmiştir. Azeriler ve Türkmenlerin dışında, söz konusu tecrit içinde Türk dilini muhafaza edebilen çok az kavim kalmıştır.

Bedreddin İbrahim tarafından hazırlanan 16. yy. Delhi Sultanlığı Türkçe Sözlüğü'nden elde edilen veriler; Kuzey Hindistan'da konuşulan bu dilin, Kıpçak dilinden geldiğini açıkça göstermektedir.14 Bu nedenledir ki, ünlü bir Rus gezgini olan ve Rus prenslerinin hizmetindeki Tatarların dili olan Kıpçak dilini çok iyi bilen Aphanasy Nikitin, Müslüman geleneklerini gözetleyerek ilk önce İran'da özgürce yaşamış, sonra da adını Hoca Yusuf Horasani olarak değiştirdiği Hindistan'a yerleşmiştir. Aphanasy Nikitin, bu yerlerde yerel dilleri öğrenmeye gereksinim duymamıştır. Zira, Nikitin'in İran ve Hindistan'da bulunduğu dönemlerde, her yerde Türkçe konuşulabiliyordu.15

Aralarında Türkçe kökenli kelimelerin de bulunduğu Hindu kelimelerinin kabulü, Türkçe kökenli pek çok kelimenin İngilizceye yerleşmesine zemin hazırlayan bir diğer etkendir. Hint dilindeki kelimelerin doğrudan İngilizceye geçmesi, ilk İngiliz fabrikalarının Hindistan'da kurulduğu döneme yani 16. yy.'a kadar uzanmaktadır.

Hindistan'ın İngiltere Krallığının bir parçası haline geldiği 19. yy.; aynı zamanda, pek çok Hint kökenli sözcüğün İngilizceye yerleştiği dönemdir. İngiliz dili farklı Hint dillerinden yaklaşık 900 kelime almıştır16 ve bu kelimelerin 40 tanesi Türkçe kökenlidir. Bunlara örnek olarak "beebee, begum, burka, cotwal, kajawah, khanum, soorme, topchee ve Urdu" kelimeleri gösterilebilir.

İngilizceye giren Türkçe kökenli kelimelerin 60'dan fazlası Rusça vasıtasıyla bu dile taşınmıştır. Bunlar arasında: astrahan, ataman, hurrah, kefir, koumiss, mammoth, irbis, şaşlik17 vb. bulunmaktadır.

"Hetman, horde, uhlan" gibi kelimeler ise İngilizceye Lehçeden gelmiştir. İngilizce Etimoloji Sözlükleri hatalı bir şekilde "uhlan" kelimesini Türkçede "genç adam" anlamına gelen "oglan" kelimesine dayandırmaktadır. Altınordu Dönemi'nde Tatar dilinde kullanılan "uglan" kelimesi ise yalnızca "çocuk, genç adam" anlamında değil aynı zamanda "asil savaşçı" anlamında da kullanılmaktaydı. Bu kelime, sonrasında, "Kaan'ın muhafızları" için de kullanılmıştır.

1313'te Tatarlar, Büyük Litvanya Dükü Hediminas'a Alman Haçlılarından kurtulmasında yardımcı olmuşlardır. 1397'de, Altınordu'nun, Timur'a yenilmesinden sonra Büyük Litvanya Dükü Vitautas,

Tatarları, emrine girmelerini ve devamlı olarak o bölgeye yerleşmeleri için ülkesine davet etmiştir. İşte bu Tatar grubu, Alman Şövalyelerinin Grunwald Savaşı'nda yenilmelerinde önemli bir rol oynamıştır. Bu zaferin onuruna, Kaunas'ta, Tatar halkından 1940 alınan büyük bir Cami inşa edilmiştir. Tatarların Polonya ve Litvanya'da yaklaşık 600 yıl yaşadıkları göz önünde bulundurulursa, Lehçeye Türkçeden giren kelimelerin tek kaynağının Türkçe sözcük dağarcığı olduğunu düşünmek için herhangi bir neden kalmamaktadır.

"Horde" kelimesi; Türkçedeki "merkez, bir şeyin ortası" anlamına gelen "urda" (orta, urta) kelimesinden gelmektedir. Bu kelime, sonradan "Kaan'ın merkezi, kampı" anlamında kullanılırken, daha sonraları "ordu" kelimesinin yerine geçmiştir. "Orta" kelimesi Modern Türkçede "birlik, tabur" anlamında kullanılmaya da başlamıştır. Arapçada "urta" "tabur, süvari birliği" anlamında kullanılmaya başlamıştır. "Ordu" kelimesi ise Arapçada "müfreze, kolordu" anlamlarında kullanılmaktadır.

Türkçe kökenli "Coach, haiduk, kivasz, vampire" kelimeleri ise İngilizceye, Almanca ve Fransızcadan Macarca'ya geçtikten sonra girmiştir.

İngilizcedeki Türkçe kökenli sözcüklerin en sık kullanılanlarından biri olan "Coach" kelimesi, Türkçeden orijinal anlamıyla birlikte alınmıştır: geniş ve üstü örtülü vagon. Bu kelimenin pek çok farklı anlamı daha vardır: "karavan, otomobil, antrenör ve eğitmen" vb. Etimoloji sözcüklerinin çoğu, bu kelimenin kökünün; büyük ve üstü örtülü vagonun ilk defa yapıldığı yer olduğu varsayılan Macaristan'daki Koc kaviminin köylerinin adına dayandığını söylemektedir. Fakat Eski Rusçadaki Türkçe kökenli bir sözcük olan "koç"; "göçebelikte kullanılan üstü örtülü geniş vagon" anlamında kullanılmış, daha sonra bu sözcük yerini aynı anlama gelen "kibitka" sözcüğüne bırakmıştır.18

Türkçe kökenli bir sözcük olan ve "göçmek, taşınmak, değiştirmek" anlamında kullanılan "kuç" kelimesinden farklı dillerde pek çok türetme yapılmıştır. Rusçadaki "koçevat, koçevnik, koş, koşevoy, koşey, kuça" gibi sözcükler "kuch" kökünden türetilmiştir. Rusçaya Fransızcadan giren ancak kökü Türkçe olan bir başka sözcük ise "kucher"dir.

"Coach" kelimesinin İngilizceye geçmesinde, halihazırda 800 Türkçe kökenli kelimeyi barındıran Macarcanın da katkısı göz ardı edilmemelidir. Macarların Pannonia bölgesindeki Avar topraklarına geldikleri dönemde, Eski Rusçanın, halihazırda "koç" kelimesini anlamıyla birlikte barındırdığı düşünülürse, gerek Macarların gerekse Rusların ve Almanların bu kelimeyi, temasta oldukları Türk kavimlerinin birinden ya da Modern Macaristan'da yaşayan ve Şarlman tarafından büyük bir yenilgiye uğratılan Avar Türklerinden ya da çok daha öncesinde yaşamış bir kavim ve Avar Türklerinin ataları olan Hunlardan aldıklarını düşünmek yanlış olmayacaktır. Bu kelimeyi kullanan dillere İspanyolcayı da ekleyebiliriz. İspanyolcadaki "araba, karavan" anlamına gelen Türkçe kökenli "coche" kelimesinin pek çok anlamı ve kök olarak kullanıldığı pek çok türemiş sözcüğü vardır.

Türkçe kökenli sözcüklerin İngilizceye yerleşmesinde pek çok dilin katkısı olmuştur. Örneğin Almancadan geçen Türkçe kökenli sözcüklere "shabrack, trabant"; İspanyolca'dan geçen Türkçe kökenli sözcükler arasında "bocasin, lackey"; Latince'den: "janissary, sable"; ve İtalyancada: "kiosk" kelimeleri bunlara örnek gösterilebilir. Bunların pek çoğu İngilizceye Fransızcadan gelmiştir: "badian, caique, caviare, odalisque, sabot, turquoise" vb. Türkçe kökenli kelimelerin İngilizceye geçmesini sağlayan en son dil genelde Fransızca olmuştur.

Fransızların Türklerle temasa geçmesi haçlı döneminde başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükselme Devri'nde (1416. yy.) pek çok Fransız, İspanyol ve İtalyan Türklerin egemenliği altına girmiştir. 1536 yılında, Fransa ve Türkiye, bir Birlik Anlaşması imzalamışlardır. Fransızlara, bu anlaşmayla, ticari, konsüller ve mahkemelerde imtiyazlar tanınmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun lüksüne ve zenginliğe olan Fransız düşkünlüğü Türk severlik olgusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1416. yy.'da, dini baskı ve feodal lordların baskısı altında ezilen Avrupalılar için, Türkiye; dini tolerans, adalet ve zenginliğin bol olduğu bir ülke olmuştur. Bu dönemde, Türkiye'ye yönelik ilgi o kadar yoğundur ki, yalnızca 16. yy.'ın ilk yarısında bile Türkiye hakkında 900'den fazla bilimsel eser yazılmıştır. Bunun bir uzantısı olarak da, pek çok Türkçe sözcük, Fransızca ve diğer dillere alınmıştır.

1579'dan sonraki dönemde, Türkiye ve İngiltere arasında dostluk ilişkileri kurulmuştur. Türkiye'deki ilk İngiltere elçisi olan William Harnbourn, Türkçe kelimelerin doğrudan İngilizceye nasıl geçirileceği hususunda çalışmalar başlatmıştır. Bu dönemde, pek çok İngiliz tüccarı Türkiye'ye yönelmiştir. Buralarda, İngiliz kolonileri ve Anglikan kiliseleri kurulmuştur. Türkiye'de yaşayan ve çalışan İngilizler, mektup, günlük ve raporlarında Türkiye'nin gümrük, maddi olanakları ve siyasi sistemi hakkında detaylı bilgilere yer vermişlerdir.

İngiliz yazarlar, Doğu kültürüyle ilgili eserlerinde sıkça Türkçe kökenli sözcükler kullanmaya başlamışlardır. Christopher Marlow, Shakespeare, Byron, ve Scott Türkçe kökenli sözcükler kullanan yazarların başında gelmiştir.

19. yy.'da Türkçe kökenli sözcükler, yalnızca gezgin, diplomat ve tüccarların yazılarında ya da etimolojik ve tarihi eserlerde değil, aynı zamanda basında da kullanılmaya başlanmıştır. 1847 yılına gelindiğinde, bu dönemde İstanbul'da yayımlanan iki İngiliz The Levant Herald and The Levant Times, yedi Fransız, bir Alman ve 37 Türk gazetesi olduğu görülmektedir.

Türkçe; Türkçe kökenli sözcüklerin İngilizceye doğrudan girmelerinde en büyük hisseye sahip olan dildir. Bu durum, Türkiye'nin İngiltere ile olan sıkı ve yoğun ilişkileriyle açıklanabilir. Buna karşın, İngilizceye farklı Türk kavimlerinden (Azeriler, Tatarlar, Özbekler ve Kazaklar) geçen Türkçe kökenli sözcüklerin sayısı da oldukça fazladır.19

155859 yılları arasında İngilizler; Hindistan üzerinden İran'a ulaşabilmek için, o dönemde Moskova Devleti'nin elinde bulunan İdil ticaret yolunu kullanmayı denemişlerdir. 1558 yılında, İngiliz tüccarlarından biri olan Anthony Jenkinson, beraberinde asistanları Richard ve Robert Johnsons ile Rus Çarı IV. Ivan'ın mektupları verilen Tatar bir çevirmen bulunduğu halde, İdil kıyılarına gitmiştir. Bu grup; Kazan, Astragan, Mangışlak yarımadası ile Baku, Buhara ve Semerkant'ı gezmiştir. Jenkinson'dan sonra, pek çok İngiliz gezgini de İdil bölgesini ziyaret etmiştir. 1601 yılında, Sir Anthony Sherly; asistanı William Paris ile birlikte, Hazar Denizi'ne bir gezi düzenlemiştir. 1625'te bugezi hakkındaki izlenimlerini içeren eserini yayımlamıştır.

1858 yılında Kazakistan'ı gezen Thomas Atkinson'ın gezi kitabı yayımlanmıştır.20 Gezgin, diplomat ve tüccarlardan sonra, birkaç İngiliz istihbarat uzmanı da 19. yy.'da Orta Asya'ya yerleşmiştir. 1824 yılında, Yüzbaşı Connolly ve Albay Stotgardt, Türkistan'a Hintli Müslümanlar kılığında girmekten suçlu

bulunarak Hokant'ta idam edilmişlerdir. 20. yy.'ın başlarından itibaren, Modern Kazakistan toprakları üzerindeki tüm bakır, polimetal ve kömür madenleri, Büyük Britanya'dan az sayıda kalifiye işçi getiren İngiliz tüccarlarının eline geçmiştir. İdil bölgesi ile Güney Kafkasya, Orta Asya ve Sibirya'da yaşayan İngilizlerin yazmış olduğu mektup, günlük ve raporlar bugüne dek İngilizcede bilinmeyen ve karşılıkları olmayan kavram ve hususları yansıtan Türkçe kökenli kelimelerle doludur: "astracan, aul, batman, carbuse, jougara, pul, saigak, toman, turquoise (yarı yarıya değerli taş anlamına gelen") vb.

19. yy.'a kadar İngilizceye Türkçeden geçen sözcüklerin pek çoğu şu anda kullanılmamaktadır. İngilizcedeki Türkçe kökenli kelimelerin çoğu, egzotik ya da etnografik çağrışımlar içermektedir. Bunların İngilizcede karşılıkları ya da ilkel kelimelerle eşanlamlılık ilişkileri yoktur ve bu kelimeler, genelde, Türk kavimlerinin faunalarının, floralarının, yaşamsal yapılarının, siyasi ve sosyal hayatları ile idarimemleket yönetimi yapılarının tanımlanmasında kullanılmışlardır. Yine de, İngilizcede halen sözcük dağarcığında sıkça kullanılan pek çok Türkçe kökenli sözcük bulunmaktadır. "Bosh, caviare, coach, horde, jackal, kiosk", vb. gibi Türkçe kökenli sözcüklerin bazıları kök anlamlarının dışında yeni anlamlar kazanmıştır.

İngilizceye Türkçeden giren "Bosh" kelimesi; başlangıçta "saçma, anlamsız, boş sohbet" anlamına gelirken; sonrasında bu kelimenin anlamı "bir şeyi bozmak, aptalca davranmak" olarak değişmiştir.

Orijinal anlamı "büyük bir balığın yumurtasının kazınması" olan "caviare" kelimesi, 19. yy.'ın sonlarında "sansürlenen ya da geri alınan paragraf ya da satırlar" anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Sonrasında, bu kelime, sansür bağlamında "makaslamak, çıkarmak, geri almak" anlamında kullanılmıştır.

İngilizceye girdiğinde yalnızca "üstü örtülü geniş vagon" anlamında kullanılan "coach" kelimesi zaman içerisinde bu anlamının dışında farklı anlamlar da taşımaya başlamıştır: Örneğin; "koç, el arabası, vagon, turist otobüsü, eğitimci, öğretmen, antrenör" vb.

İngilizceye ilk girdiğinde, "Türk göçmenlerin yurdu" anlamında kullanılan "horde" kelimesi sonrasında "kaba, sert insanlar grubu" anlamında kullanılmaya başlamıştır.

"Jackal" kelimesi asıl anlamının yanında "birinin taslak hazırlama işini yapan kişi" anlamında kullanılmaya başlanmış, sonrasında bu kelimeden "hazırlık çalışması yapmak" anlamına gelen "to jackal" fiili türetilmiştir.

Türkçede "kule, gemi kabini, villa, yazlık" anlamına gelen "kiosk" kelimesi, İngilizceye "villa, yazlık" anlamlarıyla girmiş ve sonrasında "gazete satış yeri, nosyon dükkanı, telefon kulübesi, metro girişi ve araç gereç deposu" anlamlarında kullanılmaya başlamıştır.

"Tanrı'nın Kamçısı" olarak bilinen Atilla, Cengiz Kağan, Babür, Timur gibi büyük Türk fetihçilerinin adları, anlamlarının dışında topluluk adı haline gelmişlerdir. Aynı durum, aşağıdaki kelimelerde de söz konusu olmuştur: Hun, Saraken, Tatar, Türk vb. İngilizler, kimi zaman, inatçı ve yaramaz bir çocuğu tanımlamak için "genç Tatar" yapısını kullanmaktadırlar. İngilizcede "güçlü bir rakibi yakalamak" söz öbeği "bir Tatar yakalamak" ile aynı anlama gelebilmektedir.

Sonuç olarak, Türkçe kökenli kelimelerin İngilizceye girmeleri, Modern İngilizlerin atalarının Angller, Saksonlar ve Jütler Avrupa kıtasına yerleştikleri M.Ö. 4. yy.'a kadar uzanmaktadır. Orta Çağda, Türkçe kökenli kelimeler diğer dillerin özellikle de Fransızcanın yardımıyla İngilizceye girmişlerdir. 16. yy.'dan itibaren, İngiltere, Türkiye ve Rusya arasında doğrudan temasın başlamasıyla, İngilizceye pek çok yeni Türkçe kökenli kelime girmiştir.

Başta Almanca, Lehçe, Rusça, SırpçaHırvatça, Fransızca, Arapça, Ermenice, Afrika dilleri, Macarca, İbranice, Hintçe, İspanyolca, İtalyanca, Latince ve Malaya dili olmak üzere pek çok dil, Türkçe kelimelerin İngilizceye yerleşme sürecinde yer almıştır. Ancak, alıntıların yapıldığı ana dil her zaman için Türkçe olmuştur.

1 Amosova N. N., Etimologicheskie Osnovı Slovarnogo Sostava Sovremennogo Angliyskogo Yazıka, Moskova 1956. Farklı yerlerde.

2 Detaylı bilgi için bkz. Butina R. M., K Probleme Kontaktov Yazıkov (Na materiale Tyurkaskikh Leksicheskh Elementov v Angliyskom Yazıke), Dis. Kand. Filol. Nauk, Alma Ata 1971.

3 Bikkinin İ. D., "Tyurkizma Angliyskom Yazıke", Vatandash, No. 1, Ufa 1998, s. 176.

4 Gasanov B. S., Protses Zaimstvovaniya i Osobennosti Osvoeniya Zaimstvovannıkh Slov v Yazıke (Na materiale Turkskikh Leksicheskh Elementov v Nemetskom Yazıke), Dis. Kand. Filol. Nauk, Bakü 1974. Farklı yerlerde.

5 Detaylı bilgi için bkz. Akulenko V. V., Vliyanie Sovremennogo Russkogo Yazıka v Svyazi s Razvitiem Yego Slovarnogo Sostava na Zapadnoyevropeyskiye Yaziki (Na materiale Angliyskom Yazıke) Dis. Kand. Filol. Nauk, Kharkov 1954.

6 Zakhidi A. İ., Slova Tyurkskogo Proiskhojdenya v Sovremennom Arabskom Yazıke, Dis. Kand. Filol. Nauk, Bakü 1967. Farklı yerlerde.

7 Zarinezade G. G., Azerbaydjanskie Slova v Persidskom Yazıke, Dis. Kand. Filol. Nauk, Bakü 1955. Farklı yerlerde.

8 Dobrodomov İ. G., İstorya Leksiki Tyurkskogo Proiskhojdenya v Drevnerusskom Yazıke (Na materiale "Povesti Vremennıkh Let"), Dis. Kand. Filol. Nauk, Moskova 1966. Farklı yerlerde.

9 Detaylı bilgi için bkz.: Vikingi: Nabegi s Severa, Per. s Angl. L. Florenteva, Moskova 1996.

10 Detaylı bilgi için bkz Strang, B. M. H. A History of English. London ve New York, 1989.

11 Sekirin V. P., Zaimstvovania v Angliyskom Yazıke, Kiev 1964. Farklı yerlerde.

12 AlGayar A. P., Arabskie Zaimstovania v Angliyskom Yazıke, Avtoref Dis. Kand. Filol. Nauk, Odessa 1989. Farklı yerlerde.

12 Detaylı bilgi için bkz.: Nadjip E. N., KipchakskoOguzskiy Literaturnıy Mamlukskogo Egypta XIV veka, Dis. Doktora. Filol. Nauk, Moskova 1965.

14 Detaylı bilgi için bkz.: Nadjip E. N., "Tyurkskiy Yazık Deliyskogoy Sultanata XIV veka", Sovetskaya Turkologiya, 1982, No. 2 , s. 7088; No. 3, s. 7285.

15 Khojeniye Za Tri Morya Afanasiya Nikitina, Moskova 1986. Farklı yerlerde.

16 Detaylı bilgi için bkz.: K. Madjida, Slova İndiyskogo Proiskhojdenya v Angliyskom Yazıke, Dis. Kand. Filol. Nauk, Tashkent 1988.

17 Averyanova İ. E., Russkaya KuturnoMarkirovannaya Leksika v Angloyazıchnıkh Proizvedeniyakh o Rossii i Velikoy Oktiyabrzkoy Sotsialisticheskoy Revolutsii, Dis. Kand. Filol. Nauk, Dnepropetrovsk 1984. Farklı yerlerde.

18 Detaylı bilgi için bkz.: Baskakov N. A., Tyurkskaya Leksika v "Slove o Polkı İgoreve", Moskova 1985.

19 Purchas, S. Purchas his Pilgrim. Microcosmus of the history of man. London, 1619. Farklı yerlerde.

20 Atkinson, T. W. Oriental and Western Siberia: a Narrative of Seven Years Explorations and Adventures in Siberia, Mongolia, The Kirghis Steppes, Chinese Tartary, and Part of Central Asia. London, 1859.

Averyanova İ. E., Russkaya kulturnomarkirovannaya leksika v angloyazıchrıkh proizvedeniyakh o Rossii i Velikoy Oktyabrskoy Sotsialisticheskoy Revolyutsii, Dis. kand. filol. nauk, Dnepropetrovsk

1984.

Akulenko V. V., Vliyanie sovremennogo russkogo yazıka v svyazi s razvitiem yego slovarnogo sostava na zapadnoyevropeyskie yazıki (na materialı angliyskogo yazıka), Dis. kand. filol. nauk, Kharkov 1954.

Amin alkholi, Svyazi mejdu Nilom i Volgoy v XIIIXIV, İzd. vost. lit., Moskova 1962.

Amosova N. N., Etimologicheskie osnovı slovarnogo sostava sovremennogo angliyskogo yazıka, İzd. lit. na inostr. yazıkakh, Moskova 1956.

Arnold İ. V., Leksikologiya sovremennogo angliyskogo yazıka, Vıssh. shk., Moskova 1973.

Babaev K. R., Tyurkizmı v leksikosemanticheskoy sisteme sovremennogo russkogo literaturnogo yazıka, Dis. kand. filol, nauk, Gorkiy 1973.

Baskakov N. A., Tyurskaya leksika v "Slovo o polku İgoreve", Nauk, Moskova 1985.

Bikkinin İ. D., "Tyurkizmı v angliyskom yazıke", Vatandash, 1998, no. 1 (Na russkom i angliyskom yazıkakh).

Butina R. M., K probleme kontaktov yazıkov (na materiale tyurskikh leksicheskikh elementov v angliyskom yazıke, Dis. kand. filol. nauk, AlmaAta 1971.

Vaynraykh U., Yazıkovıe kontaktı, Visha shkola, Kiev 1979.

Vikingi: Nabegi s severa, Per. s. angl. L. Florenteva, Terra, Moskova 1996.

Gasanov B. S., Protsess zaimstvovaniya i osobennosti osvoeniya zaimstvovannıkh slov v yazıke (na materiale tyurkskikh leksicheskikh elementov v nemetskom yazıke), Dis. kand. filol. nauk, Baku 1974.

Gataullina R. G., Tyurkizmı v russkikh nazvaniyakh postroek i stroitelnogo dela, Dis. kand. filol. nauk, Kazan 1986.

Djabbarov R. Dj., Arabskie zaimetvovaniya vo frantsuzskom yazıke, Avtoref. dis. kand. filol. nauk, Kiev 1984.

Dobrodomov İ. G., İstoriya leksiki tyurskogo proiskhojdeniya v drevnerusskom yazıke (na materiale "Povesti vremennıkh let"), Dis. kand. filol. nauk, Moskova 1966.

Zabotkina V. İ., Stepanov G. M., Neologizmı v sovremennom angliyskom yazıke, İzd. KGU, Kaliningrad 1982.

Zarinezade G. G., Azerbaydjanskie slova v persidskom yazıke, Dis. kand. filol. nauk, Bakü 1955.

Zakhidi A. İ., Slova tyurkskogo proiskhojdeniya v sovremennom arabskom yazıke, Dis. kand. filol. nauk, Bakü 1967.

İskakova F. İ., "Vostochnıe slova v angliyskom yazıke", Voprosı obshego i romanogermanskogo yazıkoznaniya, Vıp. 2, Ufa 1965.

Kovalev İ. M., Sudba indiyskh plemen, Nauka, Moskova 1982.

Korobova M. S., Nemetskie zaimstvovanya v angliyskom yazıke, Avtoref. dis. kand. filol. nauk, Moskova 1966.

Kauze A., Makrame, İzd. TsK KPU, Tashkent 1986.

Kkhan M., Slova indiyskogo proiskhojdenia v angliyskom yazıke, Dis. kand. filol. nauk, Tashkent

Makovskiy M. M., Angliyskaya etimologiya, Vısh. shk., Moskova 1986.

Mengee K. G., Vostochnıe elementı v "Slove o polku İgoreve", Nauka, Leningr. otd., Leningrad 1979.

Nadjin E. N., Kipchakskooguzskiy literaturnıy yazık mamlyukskogo Egipta XIV veka, Dis. doktora filol. nauk, Moskova 1965.

Nadjin E. N., "Tyurkskiy yazık Deliyskogo sultanata XIV veka", Sovetskaya tyurkologiya, no 2, no 3, 1982.

Ragimov İ. M., Vostochnıe slova v "Vostochnıkh poemakh" Dj. G. Bayrona, Avtoref. dis. kand. filol. nauk, Bakü 1958.

Satıkbaeva N. A., Leksika vostochnogo proiskhojdeniya v "Khojenii za tri morya" Afanasiya Nikitina, Avtoref. dis. kand. filol. nauk, Leningrad 1981.

Sekirin V. P., Zaimstvovanya v angliyskom yazıke, İzd. Kievsk. unta, Kiev 1964.

Stebleva İ. V., "Kulturnıe kontaktı tyurkskikh narodov v drevnosti i rannem srednevekove", Sovetskaya tyurkologe, no. 3, 1987.

Tagirdjanov A. T., "O satire, pripisıvaemoy Firdousi", Uchen. zap. Leningr. unta, 1984, Vıp. 9: Vostokovedenie (filol. issledovaniya)

Fadeev V. İ., "Russkie slova v angliyskom yazıke", Russk. rech., no. 3, 1969.

Khojenie za tri morya Afanasiya Nikitina, Nauka, Moskova 1986.

Shamatov A. N., Adaptatsiya inoyazıchnıkh zaimstvovaniy v leksicheskoy sisteme khindustani (po pamyatnikam XVnach XVIII v.), Dis. dra filol. nauk, Tashkent 1983.

Shamatov A. N., "İzuchenie problemı tyurkoindiyskikh yazıkovıkh kantaktov v rabotakh tyurkologov Pakistana", Nauchnıe trudı Tash. GU., Vıp. 404; Vostokovedenie (yazıkoznanie i istoriya), Tashkent.

Shimanskiy V. S., Arabizmı v angliyskoy khudojestvennoy literature, İzd. Kievsk. unta, Kiev 1987.

Shipova E. N. Slovar tyurkizmov v russkom yazıke, AlmaAta 1976.

Evangelopulos Yu. V. "O vzaimovliyanii grecheskovo i tyurkskikh yazıkov", Obshestvennıe nauki v Uzbekistane, no. 7, Tashkent 1969.

ElGayar A. P., Arabskie zaimstvovaniya v angliyskom yazıke, Avtoref. dis. kand. flol. nauk, Odessa 1989.

Yunaleeva R. A., Opıt issledovaniya zaimstvovaniy, İzd. Kaz. unta, Kazan 1982.

Yunaleeva R. V., Tyurkizmı v russkom yazıke (na materiale nazvaniy odejdı), Altoref. dis. dra filol. nauk., Moskova 1984.

Yunaleeva R. V., Tyurkizmı v russkom yazıke, Tatknigoizdat, Kazan 1984.

Yunaleeva R. V., "Tyurkizmı v sisteme zaimstvovaniy russkogo yazıka", Sovetskaya tyurkologiya, no. 1, 1987.

Afanasy Nikitin: Voyage beyond Three Seas. Moskova: Raduga, 1985.

Atkinson, T. W. Oriental and Western Siberia: a Narrative of Seven Years Explorations and Adventurers in Siberia, Mongolia, The Kirghis Steppes, Chinese Tartary, and Part of Central Asia. London, 1859.

Baugh, A. C., Cable, T. A. History of the English Language. London: Routledge and Kegan Paul, 1978.

Chatterji, S. K. "Some Iranian and Turki Loans in Sanscrit", Pakistani Linguistic Series. Lahore, 1966. Cilt. 7.

Khandpur, S. Let us know India. Bombay: IBH Publishing Company, 1982. Purchas, S. Purchas his Pilgrim. Microcosmus of the history of man. London, 1619. Rao, G. S. Indian Words in English. Oxford, 1954.

Schutz, E. An ArmenoKipchak Chronicle on the PolishTurkish Wars in 162021. Budapest, 1968.

Serjeantson, M. S. A History of Foreign Words in English. London: Routledge and Kegan Paul, 1962.

Steiger, A. Origin and Spread of Oriental Words in European Languages. New York, 1962.

Strang, B. M. H. A History of English. London and New York: Routledge, 1989.

Taylor, W. Arabic Words in English. Oxford: Society for pure English. Tract 38, 1933.

Tietze, A. The Koman Riddles and Turkic Folklore. Los Angeles, 1966.

Sözlükler

Baranov Kh. İ., Arabskorusskiy slovar, Rus.yaz., Moskova 1984, 944 s.

Bolshoy anglorusskiy slovar, Pod. ruk. İ. R. Galperina, Sovetsk.

ensiklopediya, T. I, T. II, Moskova 1986.

Dvoretskiy İ. Kh., Latinskorusskiy slovar, Rus. yaz., Moskova 1986.

Drevnetyurkskiy slovar, Navka, 1969.

Kelin F. V. İspanskorusskiy slovar, Sov. ensikl., Moskova 1964.

Kunin A. V., Anglorusskiy frazeologicheski slovar, Rus. yaz., Moskova 1984.

Osmanov D. Kh., Dorri L. N. Persidskorusskiy slovar, Rus. yaz., Moskova 1977.

Tolkovıy slovar tatarskogo yazıka, V. 3kh t, Tatknigoizdat, Kazan 1977, 1979, 1981.

Turetskorusskiy slovar, Rus. yaz., Moskova 1977.

Fasmer M. Etimologicheskiy slovar russkogo yazıka, V. 4kh t. Progress, Moskova 19641973.

Sipova E. N. Slovar tyurkizmov v ruskom yazıke, Nauka, AlmaAta 1976.

Berg, P. C. A Dictionary of New Words. London, 1953. The Concise Oxford Dictionary. Oxford: Clarendon Press, 1982.

Chambers Etymological English Dictionary. New York: Pyramid Books, 1968.

Chambers 20th Century Dictionary. Ed. by E. M. Kirkpatrick. Suffolk: The Chaucer Press, 1983.

Klein, E. A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language. V. III. New York, 1966.

Morris, W. and M. Harper, Dictionary of Contemporary Usage. New York: Harper & Row, 1975.

A New English Dictionary on Historical Principles. Volumes IXIII. Oxford, 18881933.

Onions, C. T. The Oxford Etymological Dictionary. Oxford, 1966.

The Oxford English Dictionary. Cilt. 112, EkOxford: Clarendon Press, 19691970.

Partridge, E. Origins. A Short Etymological Dictionary of Modern English. London: Routledge and Kegan Paul, 1972.

Skeat, W. An Etymological Dictionary of the English Language. Oxford, 1958.

Szabo, M. OroszMagyar, MagyarOrosz Szotar. Budapest: Akademiai Kiado, 1983. 262 I.

VVebster's New International Dictionary. New York, 1967. VVebster's New World Dictionary. New York: World Publishing, 1972.